

Fuglevennen

Din naturkontakt

Vår 2006

Tema:
Svaler
Lag en trekryperkasse

En svale gjør ingen sommer, men kan du tenke deg en sommer uten svaler?

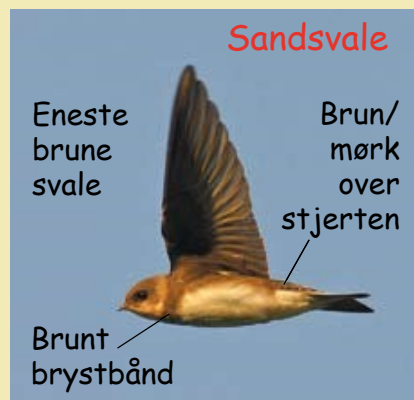
Svalene hører sommeren til der de suser gjennom lufta med kvitring og høye rop. Men den folkelige betegnelsen «svale» omfatter flere arter enn mange er klar over. Den som lager mest lyd er tårnseileren. Selv om den ligner på svalene, så tilhører den en egen fuglegruppe kalt *seilere*. De er flygespecialister som både sover og parrer seg mens de er på vingene! Og havner de på bakken, er de som regel dødsdømte fordi de ikke klarer å lette ved egen hjelp. I slutten av mai ankommer de Sør-Norge, og flyr i susende fart mellom høyhus og over hustak. Når tårnseilernes kvasse skrik skjærer gjennom lufta, vet du at sommeren har begynt...

Det finnes tre arter svaler i Norge. Her kan du se hvordan du skal skille dem fra hverandre.

Godt beskyttet under takstein eller takplater legger tårnseileren sine to hvite egg. Den bygger ikke reir selv, men bruker helst et gammelt gråspurvreir. Tårnseilere kan også hekke i stærkasser.

Disse svalene hekker i Norge

Svalene er spurvefugler som er tilpasset et liv i lufta. De har spisse vinger og er gode flygere. Beina er korte, men de har ikke mistet evnen til å lande på bakken eller å lette fra flat grunn. De kan gripe om greiner

og ledninger, og sitter derfor lik andre spurvefugler når de hviler. Svalene har små, spinkle nebb, men gapet er stort slik at de kan snappe insekter i lufta. Alle artene er trekkfugler som holder til i tropisk Afrika

om vinteren. Alt i slutten av april kan de første låvesvalene dukke opp i Sør-Norge, og snart følger taksva-
ler og sandsvaler etter.

... og i tillegg har vi
tårnseileren

Kulturlandskapets fugler

Fordi svalene er insektspisere av rang, trives de ekstra godt der hvor det finnes husdyr. Kumøkk er mat for fluer og andre småkryp, og svalene jakter på disse. I tillegg er låver og store gårdsbygninger ypperlige steder hvor låvesvale og taksvale kan

plassere reirene sine i sikkerhet mot for eksempel rovfugler. Når beitedyr som kuer og hester forsvinner og englandskapet gror igjen, forsvinner svalenes jaktmarker. Husdyrbonden er derfor en av svalenes beste venner.

Tårnseileren kan på nært hold minne om en liten rovfugl. Ungfugler som havner på bakken, blir faktisk mistolket som rovfugler. De trenger hjelp for å komme seg på vingene. Hvis de ikke er skadet, kan du kaste slike fugler opp i lufta, så flyr de!

Varsler svalene været?

«Når svalene flyr lavt, blir det regn», sa folk tidligere. I dag ser de fleste på værvarslene i TV, men svalenes kobling til værforandringer kan vi fremdeles overvære. Forklaringen ligger i at svalene fanger insekter som svever med vinden. Ved høytrykk stiger varm luft opp og trekker insektene med seg høyt til værs. Svalene følger etter. Ved lavtrykk kommer gjerne kald luft sigende, og da presses insektene ned. Dette er årsaken til at svalene jakter lavt over bakken før det blir regnvær. Men svaler KAN også jakte lavt uten at det er utsikt for regn. Det skjer når sola varmer opp mørke felter på bakken (som f. eks. asfalt på en vei!). Da blir det varmere luft nær

Foto: Jon Bekken.

En tårnseiler som ble fanget for å ringmerkes, hadde en bolle av insekter og edderkopper i gapet. Her er småkrypene løst fra hverandre i vann. Svalene jakter de samme småkrypene, og samler dem til en klump i gapet før de flyr for å mate ungene sine.

bakken, og svalene jakter insekter i

disse «luftlommene». Om kvelden kan du se dette når svaler og tårnseilere jakter lavt over bilveier, med fare for å bli kjørt ihjel.

I varme somre kan svalene få alle ungene på vingene, som låvesvallekullet under. En regnfull og kald sommer kan derimot bety at svært få svaler får fram unger det året.

Foto: Jon Bekken.

Ringmerking avslører svalenes trekkruiter

Om høsten samles låvesvalene ved takrørbevoakste vann. I Bergen har Stein Byrkjeland (bildet under) og Ingvar Grastveit fanget og ringmerket låvesvaler i mange år. De har også fulgt dem til vinterkvarterene. I en hage midt inne i Sør-Afrika har de kontrollert låvesvaler fra en rekke steder i Sør-Norge. De har

også funnet låvesvaler som var ringmerket i Sverige, Danmark, Finland, England, Tyskland og Polen!

Mens låvesvalene flyr til Sør-Afrika, holder sandsvalene seg i Afrika nord for ekvator. Taksvale flyr også til den sørlige delen av Afrika, men deres trekk og vinterkvarter er ennå ikke så godt kjent som låvesvalenes.

Før fuglenes trekk var kjent trodde folk at svalene forsvant ned i mudderet på bunnen av vann om høsten. Det var kanskje ikke så underlig, siden folk så store svaleflokker i takrørskogene om kvelden, og morgenen etter var fuglene helt borte. Hva skulle folk ellers tro?

Foto: Roar Solheim.

Foto: Ingvar Grastveit.

Foto: Trond Vidar Vedum.

Foto: Jon Bekken.

Reir av mudder og strå

Både taksvale og låvesvale bygger reirene sine av våt jord, leire og mudder. Mens taksvala (under) mest bygger av mudder, bruker låvesvala (under til høyre) ofte mer strå og planter i reiret. Taksvalene hekket opprinnelig i bergvegger, men har funnet ut at våre bygninger er ypperlige til å feste reir på. Også låvesvalene bruker våre bygninger som reirsted. Som navnet sier, er

det helst åpne låver og uthus som egner seg. kitter reiret fast oppunder tak og utspring, og gjerne mange reir ved siden av hverandre (bildet over). Selv om flere par låvesvaler kan hekke i én låve, så ligger reirene vanligvis noe mer spredt. For å unngå fugleskitt langs husveggen fra taksvalene, kan du montere en tverrliggende planke et stykke under reirene som kan fange opp skiten.

Sandsvala - en tunnellgraver

Sandsvalene har valgt å gjemme reirene sine langt inne i bakken. De graver lange hull inn i sandbanker. Slike finner de langs elver som graver i sandholdig jord, eller i grustak. Sandsvalene hekker i koloni, dvs. mange fugler graver reir ved siden av hverandre. En slik koloni kan flytte fra ett år til et annet, men ofte kan det være vanskelig for sandsvalene å finne egnede reirsteder. Nå har noen fuglefolk begynt å lage kunstige sandsvalekolonier. Det vil vi omtale i et senere Fuglevenn-hefte.

Foto: Gunnar Numme.

Foto: Trond Vidar Vedum.

Foto: Roar Solheim.

Foto: Frode N. Bye.